

اسناد و نامه

پژوهشگاه علوم انسانی
رتال جامع علوم

مجله برسیحیات تاریخ در هر شماره، چند سند و نامه از اسناد و نامه های تاریخ که پیش از این در جبر چاپ نشده باشد بچاپ میسرماند تا رفقه همدلرک ده اسناد پرارکنده تاریخ ایران صح آرد در برابر استفاده پژوهشگران آماده گردد.

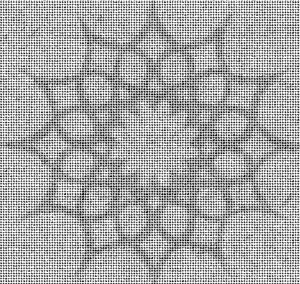
پروفیسر گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرنٹل جامع علوم انسانی

یادداشت

در این شماره دو مقاله سنته تاریخی شامل فرمانها و نامه‌های رسمی مربوط به دوره صفوی را از نظر خوانندگان میگردانیم که هشت سند آن دنباله همان اسنادی است که آقای دکتر خانبابایی آنها را از مجموعه عکسی خود در اختیار ما گذاشته بودند و ما بخش از آنها را در شماره پیش بجاپ و سایرین و چهار دیگر که با لطف خاص آقای دکتر ابراهیم پلستانی باریزی فراهم شده است متعلق بسرکار سر هکت پارتیست با پیوردی میباشد.

نویسنده

کلیان پور

[Faint, illegible text or signature]

اسناد و نامه‌های تاریخی

دوره صفوی

پروفسور دکتر خانبا با بیانی

رتال جامع علوم انسانی

بخش دوم - اسناد و نامه‌های موجود در بایگانی وزارت خارجه فرانسه

فهرست اسناد ۱

- ۱- نامه شاه سلطان حسین به لوئی چهاردهم
- ۲- نامه دیگری از شاه سلطان حسین به لوئی چهاردهم
- ۳- نامه سوم شاه سلطان حسین به لوئی چهاردهم
- ۴- نامه حکمران ایروان با صدراعظم فرانسه
- ۵- فرمان شاه سلطان حسین درباره آزادی مسیحیان و بازرگانان فرانسوی
- ۶- فرمان شاه سلطان حسین درباره بازرگانی فرانسویان
- ۷- فرمان شاه سلطان حسین به بیگلربیگی فارس درباره بازرگانان فرانسوی
- ۸- فرمان شاه سلطان حسین راجع به آزادی تجارت فرانسویان در ایران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرکز جامع علوم انسانی

-
- ۱- دوستد دیگر از همین دسته اسناد را که در شماره های ۶۰۵ سال یکم این مجله بچاپ رسیده بود در اینجا نقل نکردیم (ر.ک. به شماره ۶۰۵ سال یکم صفحات ۵۶ تا ۶۰)

نامه شاه سلطان حسین به لوئی چهاردهم

معز السلطنه والجلالة والشوكة والابهة والعزوالاقبال لوئیس پادشاه

کتاب مینانام مصادقت ختام و نسیقه الفت شمیم موالات فرجام عالیحضرت سپهر منزلت غضنفر صولت وافی درایت سامی مرتبت فرازنده تاج و تخت پادشاهی فروزنده ایوان عظمت و صاحب کلامی سزاوار اورنگ ابهت و جلالت لایق دیهیم شوکت و عدالت اکرم سلاطین رفیع الشان عیسویه افخم خواقین بلند مکان مسیحیه فرمانفرمای ممالک فرانسه که مصحوب خلیفه سزار پلی محرک سلسله و دو و لاو مشید اساس صدق و صفا که از دیر گاه فیما بین این خاندان عظمت و جاه و آبا و اجداد آنسلطنت و ابهت دستگاه سمت استحکام دارد شده بودند عزورود یافته باعث تجدید مؤانست و دوستی قدیم و جدید گردید . شرحی که در باب سفارش نصارای ارامنه الکا نخجوان مرقوم خامه محبت و داد گشته قلمی نموده بودند که چون بعضی اوقات که حکام نخجوان تغییر می یابند حکام جدید را اطلاع بر سفارش آنشوکت و جلالت پناه و صدور حکم همایون بر طبق آن حاصل نمیشود و رجای فرمان تأکید و سفارش مؤکد در باب خلیفه سزار پلی و نصارای فرنگی خصوصاً پادریان سیاه پوش شده بود مضامین آن بر ضمیر آفتاب نظیر واضح و لایح گردید . قبل از این که آن خسرو رفیع مقدار ملاحظه رعایت جماعت مزبور را مرقوم کلك صداقت نموده بودند پیر و آنچه مطالعه لازم الاطاعه

اشرف‌درین باب شرف‌صدور یافته بشرحی که در آنوقت در نامه خلت‌طراز مندرج فرموده بودیم فی‌مابین حکام جدید معمول و برقرار است و تغییری بقواعد آن راه نیافتاده مهمی دیگر که درین حدود باشد باظهار آن مبادرت نمایند که بندگان در گاه عرش اشتباه بانجام آن مأمور گردند. باقی امور مقرون بخیر و خوبی باد^۱.

=۲=

نامه شاه سلطان حسین به لوئی چهاردهم^۲

شمایم الفت و وداد و نسیم یکانگی و اتحاد از حدیقه نعیقه والاو کلزار رقیقه دلکشای پادشاه عظیم‌الشان ولایت پاریس و فرمندیابو بریتانیا و اکویتانیا و اسکینا و بیکتاویا و اکستنز یاولمویسی و بور دو کالیسا و کرانیلیس و پرون و پریگر و انگلیسیا و تلزا و اندکاوایا و سنمنم و ترنیس و کارنوتم و نیورنیس و لوکدنم و پیکاردیا و کالس و کمپانیا و دونکرك و کامبرزیس و آرتزیا و سایر ولایات که مشحون بانوار کلمات دوستی آمیز و مظهر ازهار عبارات الفت انگیز و درینولازا موقوف والاو محضر معلی ارسال بزم حضور موفور السرور گشته بود بمشام آگاهی و دماغ شناسائی رسیده تجدید ضوابط [-] و تأکید روابط مصادقت نمود مرقوم خامه دوستی نگار شده بود که میکائیل ایلچی سابق آن شهریار عالی‌تبار اصرار نواب همایون ما را در مراتب دوستی و ولا [با] اعتبار قبول رجاء آن رفیع‌مقدار در باب مرخص گشتن تجار مملکت فرسه بآمد شد این دیار مقروع سمع شریف ساخته اذعان و امضای مضامین عهدنامه همایون که در باب مقدمات متعلقه با مرز بوشرف صدور یافته و تردد تاجران مذکور را موقوف بطی نزاع وجدال باعظمای فرانکستان و قرار نموده اند که در باره سوداگران

۱- اصل این نامه در جلد ۱۴ اسناد و مکاتبات سیاسی ایران بر ک ۱۳ در وزارت خارجه فرانسه ضبط است.

۲- اصل در بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه ضبط است.

ممالك فرنگ و این همایون آستان (چند کلمه ناخوانا) آن والا (يك کلمه) آیند بهمان دستور و همان پایه (يك کلمه ناخوانا) رأی وزین و ضمیر منیر (چند کلمه ناخوانا) اشعاری که در باب (يك کلمه ناخوانا) و رخصت تعلیم پادریان پابرهنه در يك فصل از فصول عهدنامه مذکور (چندین کلمه ناخوانا) صدور حکم (يك کلمه) بدانجهت در خصوص عدم اجرا (چند کلمه) فرموده بودند بر آن صاحب عظمت و اعتلا در حجاب اختفا نداند که شروح عهدنامه مذکور در باب مبتنی بر رعایت شریعت غراست و مع هذا در فصل مذکور تصریح بآن شده که خلیفها و پادریان فرنگی در مکان سکنی و خانهای خود بر رسم و آئین خویش بعبادت مشغول بوده (چند کلمه ناخوانا) نشود مشروط بر آنکه مرتکب امری که خلاف مذهب و طریقه اثناعشری باشد نگردند و بر خاطر عاطر آگاه و ضمیر منیر با انتباه ظاهر و باهر و عیان خواهد بود که چون طوایف ارامنه جزیه بقانون شریعت غرا مهمسازی سرکار دیوان مینمایند که در دین و آئین خویش متمکن و برقرار باشند جبرایشان بر تعلم از پادریان فرنگی بسبب اینکه منجر بتغییر مذهبی که دارند میشود مخالف شرح انور و منافی دین اطهر خواهد بود و بر نواب همایون ما که جذع برومند دودمان اصطفاء و اقتضائیم رعایت مقتضای شریعت غرا الزم لوازم و اهتمام در اجرای آن بردمت همت شریعت پرور خدیوانه واجب و لازم است، آن والا جاه اینگونه جزئیات را سبب تزلزل میانی محبت بی پایان و عهد و میثاق قوی الارکان ندانسته خاطر مودت ذخایر [جمع دارند] که مادام که از آن طرف شرف قرین نقصی در عهد مزبوره واقع نشود مخالف آن از جانب سعادت مآل اشرف صورت احتمال نخواهد داشت و چون مدتیست مدید که میکائیل مشارالیه جهت اجرای قول وقراری که نموده بود بآنصوب صواب آئین شتافته و با وجود رفع موانع وفتح طرق (يك کلمه ناخوانا) تجار ووصول امضای عهدنامه مزبور از آنطرف شرف مدار بدر بار عظمت و اقتدار و سهولت ارسال تجار مذکور، در هر حال بر آن عالیمقدار سبب نیامدن ایشان بدین دیارالی الآن بر ضمیر منیر کیمیا آثار ظاهر و آشکار نگردید و احتمال عدم اطلاع آن والا تبار از این امور مظنون میگردد لهذا عالیجاه بیگلر بیگی چنخور سعد حامل نامه مصادقت عنوان

را که از معتبرین آن ولایت است حسب‌المقرر روانه آن جانب محبت جالب نمود که تا کید قواعد دوستی‌روداد نموده بتحقیق این امور و اظہار سخنان (یک کلمه باخوانا) که بزباندانی او مفوض و مرجوع است پردازد و امور مذکورہ را بنحوی که موافق مصلحت دولت طرفین باشد تمشیت داده بعد از انجام خدمت سفارت بدین سده سدرہ منزلت مراجعت نماید. طریق دوستی و موالات چنانست که مشتہیات بآمال را مرقوم خامه صداقت مقال نمایند که توجه پادشاهانہ باستحصال آن مصروف و معطوف گرداند. ایام سلطنت (یک کلمه) و اقبال بروفق رضای ایزد متعال گذران باد.

۳

نامه شاه سلطان حسین به لوئی چهاردهم

لوئیس پادشاه چهاردهم

تکریمات و اقیات و تفخیمات نامیات از کمال و داد و نهایت اتحاد بجانب والای پادشاه عظیم‌الشان ولایت پاریس و نرمنڈیا و بریتانیا و آکویتانیا و اسکینا و بیسکٹاویا و اکسنٹزیو و لمویسی و بور دکالیا و کراپیس و پرون و پریگر و انگلیسیا و تلزاواند کاویا و سنمنم و ترنیس و کارنوتم و نیورنیس و لو کدتم و بیسکاردیا و کالس و کمپانیا و دونکروک و لنسیانا و کامبرزیس و آرتزیا و سایر ولایات ابلاغ و ارسال داشته (یک کلمه ناخوانا) همت بلند و جملگی نهمت آسمان پیوند بارتفاع مراتب اقبال و اجتماع اسباب جاه و جلال آن شہریار دوستی شعار مصروف و معطوف است بعدها بر ضمیر منیر خفی و ستیرنماند که کتاب شریف و رقیمه مودت‌الیف که بارسال آن مؤکد بنیان‌الفت و ولای دیرپای قدیم و مشید بنای صدق و صفای دیرین بقای قوم شده بودند در هنگام استماع خورشید دولت و اعتلای لوای شوکت و انفتاح ابواب شادمانی بر رخسار آمال و امانی خدیوانی بوساطت زبده‌الاقران میکائیل در پیشگاه

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہش گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

عظمت و تبجیل بهترین نمودی جلوه ورود نموده موجب استحکام بنیاد وفاق و التیام مواد اتفاق گردید و اشعاری که در باب تعلق خاطر دوستی ذخایر آن پادشاه بلند بارگاه بانکشاف حقایق یگانگی و ایتلاف و ارتفاع غوایل بیگانگی و اختلاف از شیوع آمدش و وقوع تردد فیما بین نواب ما و آن خدیو عدل آئین که باعث انتفاع رعایای جانبین و معموری بلاد طرفین شده مشارالیه را صاحب اختیار و مکنونات ضمیر منیر و مخزونات خاطر خطیر را رجوع بتقریر آن سفیر نغز گفتار نموده بودند مقتضیات رأی آفتاب ضیا را بتفصیل معروض ایستادگان پیشگاه شوکت و اعتلا ساخته مقبول رای شریف و مطبوع طبع منیف شاهنشاهی گردید و بنا بر مراعات جانب آن عالیشان امر لازم الاذعان در باب انجام آن بنفاز پیوست و کارکنان دولت ابداعتصام خاقانی و متصدیان اشغال و مهام سلطانی قراردادها برطبق استدعای او در باب آمدن و رفت تجار دیار فرانسه بممالک محروسه خسروانی و سایر امور خیریت مدار منسوبان آن عالیشانی و بعضی از آیندگان بلاد فرنگستان باین صوب میمنت اقتران در میان گذاشته و بعد از استحکام امور مزبوره و عهد نامه اکید در خصوص این مراتب بنحوی که مومی الیه بنظر آن عالی مقام خواهد رسانید انتظام پذیر سلك تحریر گردیده احکامی را که قبل ازین در ازمنه سلاطین جنت مکین این دودمان برد احسان در آن مواد بعز نفاذ اقتران یافته بود ممضی و تجدید فرمودیم و رسول مزبور بعد از تلثیم قوایم عرش نشان و مجالست محفل ارم بنیان از الطاف کونا کون و اعطاف میمنت مقرون همایون بهره مند گشته مقضی المرام بآن صوب صواب فرجام مراجعت نمود یعنی که از جانب هودت جالب آن و الاجاه نیز استمرار قواعد مزبوره بر وجهی که موجب و فور و دولا باشد بمعمل آمده آنچه از قرار تمهد ایلچی مسفور باو القا شده و به معرض عرض آن بانی مبانی وفاق و وفا خواهد رسانید انتظام پذیر رسته انجام گردانیده پیوسته بار سال مراسلات و انهاء هر گونه مهمات صفا بخشای مشرب عذب مصافات خواهند گردید. عواقب احوال مقرون بمشیت ذی الجلال باد.

= ۴ =

نامه بیگلربیگی ایروان به صدر اعظم فرانسه^۱

مشیر افخم و وزیر اعظم جعل اله عواقب امور کم بالصواب

تا پرتواشعه و انوار خورشید تابان و مهر درخشان روشنی بخش عالم امکان است همواره لای آبدار محبت و وداد و در شاهوار مودت و اتحاد و کلاه ذوی الاعتلاء پادشاهان و الاشکوه و اماناء اصابت رأی دولت فرمانفرمایان انجم گروه اعنی بندگان اعلیٰ حضرت فریدون شوکت جمشید منزلت اسکندر فطرت خسرو ماه عزم فلک مسیر خدیو آسمان بخت خورشید نظیر زینت افزای تختگاه کیان و فرمانفرمای ممالک فسیح المسالک ایران خلدالله ملکه و سلطانه و عالیجناب سلطنت و عظمت مآب شوکت و جلالت آیات عمده السلاطین و قدوة الخواقین العیسویه یعنی پادشاه و الاجاه خورشید کلاه فرانسه ادام الله اجلاله در رشته خصوصیت و موالات و سمط تألف و مصافحات منتظم باد. بعد بر رأی رزین اصابت پیرا و ضمیر دوستی تخمیر مرآت رونمای جناب وزارت و جلالت القاب بسالت و نیابت مآب سماحت و شهامت اکتساب عمده امراء مملکت کامل مهام سلطنت پوشیده و مستور نماید که شش هفت سال قبل از این میکائیل نام مشهور بموسی میشل از جانب عظمت جلالت پادشاه و الاجاه خورشید کلاه برسم سفارت و ایلچیگری بدر گاه آسمان جاه جهانیان امیر گاه نواب کامیاب سپهر رکاب اشرف اقدس شاهنشاهی آمده و نامه درباب آمدن تجار و قونسل و آوردن امته و اقمشه و طلا و نقره و سایر تحف و اجناس آندیار بممالک محروسه ایران صانها الله التعالی عن طوارق الافة و الحدثنان و سودا و معاملات با اهالی اینطرف و تعیین و قرارداد عشور و خروج و مراعات پادریان در مورد مطالب دیگر که مشروحاً در نامه نامی پادشاه و الاجاه معظم الیه

۱ - اصل نامه در بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه در جلد ۱۷ اسناد و مکاتبات سیاسی ایران ضبط است.

مرقوم بود بخدمت ثریا منزات شاهنشاهی آورده و بندگان اشرف اقدس‌اعلی میکائیل مزبور را مشمول انواع الطاف بی‌پایان فرموده بنهجی که از آنجانب خواهش نموده بودند احکام و ارقام قدر نظام با امر او حکام و عمال ممالک محروسه شرف صدور یافته با عهدنامه همایون و جواب نامه نامی پادشاه خورشید کلاه تسلیم میکائیل مزبور و مومی‌الیه را مرخص و روانه آنصوب فرمودند و بعد از آن نیز مکرر نامه و ایلیچی از جانب پادشاه و الاجاه بدر بار عظمت مدارشاهی آمد باز بهمان دستور جواب نامه قلمی و ارسال شده درینمدت بهیچوجه اثری از آمدن قونسل و تجار و آوردن امتعه و اقمشه و طلا و نقره باینطرف ظاهر نگردید. لهذا درین اوقات که موسی کیتان نام جهت همان مطلب نامه مجدد بخدمت اقدس شاهی آورده بود اراده خاطر دریا مفاخر ملکوتی ناظر اشرف ارفع همایون اعلی‌بدان متعلق گردیده بود که نامه محبت ختامه پادشاه و الاجاه معظم‌الیه قلمی و از جهت و سبب تکرار نامه و ایلیچی و ظاهر نشدن اثری بر آمدن قونسل و تجار و آوردن امتعه و غیره استفسار دوستانه فرمایند و چون تعیین و روانه فرمودن ایلیچی از درگاه جهان پناه شاهی باعث شهرت و مسموع اهالی رومیه شده و محتمل بود که در ولایت روم بنا بر جهات چند مانع ایلیچی مزبور شوند بدانجهت از موقف سلطنت و جهاننداری نامه و سوقات پادشاه و الاجاه خورشید کلاه را نزد این بنده درگاه شاهی که بحمدالله تعالی درین اوان بیابالت و دارای مملکت چخورسعد ایروان ممتاز است ارسال و مقرر فرموده بودند که بنحویکه شهرت نماید احدی از معتبرین اینولایت را بایلیچگری تعیین و نامه و سوقات پادشاه و الاجاه عظمت دستگاہ را بصحابت او ارسال حضور عظیم‌الحجور پادشاه خورشید کلاه نماید بنا برین درینوقت که رفقت و معالی پناه، عزت و عوالی دستگاہ عمده الامائل و الاقران محمد رضابیک ایلیچی را با یعقوبخان بلدراه بانامه عنبرین شمامه و سوقات روانه آنصوب مینمود لازم دانست که بتحریر و ترسیل این صحیفه دوستانه مبادرت نماید. یقین حاصل است که انشاءالله تعالی بمقتضای دوستی و موالات ورود ایلیچی مزبور او را علی اسرع الحال بوضعی که شایان مراتب خلت و مصافات بوده باشد شرف یاب ادراک حضور عظمت موقور پادشاه خورشید کلاه و بوجه عهد و موثیقی که در نامهای سابق مشروحاً

درج و اعلام فرموده بودند با قونسل و تجار و حمل امتعه و اقمشه و طلا و نقره و سایر تحف و اجناس آن‌دیارسریعاً بمود و انصراف اینطرف مرخص و روانه نمایند و طریقه انیقه تألف و و داد و شیوه مرضیه تخصص و اتحاد مضمی آنست که همواره فاتح ابواب مهر و محبت بوده مهمام یکججهتانه [ای] که درین حدود اتفاق افتد اعلام آنرا از نتایج یکدنگی‌ها شمارند. باقی مدار گردش دوار بر وفق رضای حضرت آفریدگار دایر باد.

= ⊙ =

فرمان شاه سلطان حسین^۱

هو الله سبحانه
الملك الله
یا محمد یا علی

شاه عباس اعلی الله فی الخلد مقامه

محل مهر شاه

لوثیس پادشاه چهاردهم

فرمان همایون شرف نفاذ یافت آنکه بیگلر بیگیان عظام و حکام کرام و وزراء درایت کیش و عمال کفایت اندیش و ضابطان بنادر ممالک محروسه خاقانی و داروغگان و مستحفظان طرق و مسالک قلمرو خسروانی و سایر مباشرین امور دیوان و قاطبه سکنه و لایات فسیح المساحات ایران بدانند که قبل ازین فرمان قدر تو آمان نواب کیتی ستان فردوس مکان بتاریخ شهر رمضان المبارک سنه ۱۰۱۶ باینمضمون عدالت مشحون بجز نفاذ اقتران یافته که چون میانه نواب کامیاب همایون و پادشاه مسیحیه و سلاطین فرنگیه کمال دوستی و محبت واقع است و همیشه از جانبین رسولان و ایلیجیان آمد و شد میبشمایند و

۱- اصل در بایگانی وزارت خارجه فرانسه جلد ۶ اسناد و مکاتبات سیاسی ایران

نواب همایون را نهایت شفقت و مرحمت بجماعت کرسیستان هست و هر کس که از ایشان بخدمت اشرف می آید کمال عزت و حرمت میداریم میباید که هر کس از کرسیستان فرنگیه بدین دیار آید حکام کرام و داروغگان و وزراء و عمال و کل سکنه قلمرو اعزاز و اکرام بجای آورده دقیقه از دقائق حرمتداری فرو گذاشت نکنند و هیچ آفریده در ممالک محروسه مزاحم و متعرض حال ایشان نشده پیرامون نگردد و خاطر ایشانرا رنجیده نسازند و گذارند که طبقه کرسیستان از هر طرف که خواهند بممالک محروسه و قلمرو همایون آمد. و شد نمایند واحدی پیرامون اموال و جهات تجار آن طبقه نگردد و اگر از احدی نسبت بایشان بی اندامی سرزند مورد عتاب و خطاب خواهند بود و درینولا از جمله سلاطین عدالت آئین فرنگستان پادشاه خورشید کلاه ولایت پاریس و فرمند و بریتانیا و آکوئینانیا و اسکینا و پیکتاویا و اکستنریا و لمویسی و بوردکالیا و کرانیلیس و پرون و پریگر و انگلیسیا و تلزاولد و کالویا و سنمنم و ترنیس و کارنوتم و نیورنیس و لوگونم و بیکاردیا و کالس و کمیانیا و دونکرک و سایر ولایات باوی تجدید قوانین محبت و اتحاد دیرین بانواب کامیاب همایون ما گشته ایلچی معتبر معتمد خود میکائیل را با رقیمه صداقت آئین بکریاس عرش تزیین فرستاده توقع گشادن راه تردد و انفتاح مسالک آمد و شد تجار خیر مدار جهة شیوع مؤالفت فیما بین این دو سلطنت عظیم الشان و وصول فواید بمنتهی این دو دولت دیر بنیان و اختیار در لوازم این مرام میمیت فرجام بایلچی مزبور داده سفارش از باب اعتبار و اعتماد بآنچه مشارالیه معروض ایستادگان در بار فلك مدار نماید نموده بودند و بندگان این در بار عظمت و اقتدار بنای قول و قرار بموجب عهدنامه علیحده با او گذاشته در خصوص امداد و اعانت و رعایت و مراقبت تجار خیر مدار ولایات فرنسه استدعاء صدور امضای پروانچه مبارک مزبور نمود بنابراین مضامین مسطوره فی اوله الی آخره درباره ایشان مضمی بامضای پادشاهی و جماعت مزبوره را ماذون اذن شاهنشاهی فرمودیم که بفراغ بال و رفاه حال در کمال اطمینان بممالک محروسه ایران تردد و آمد و شد نمایند چون بر مضمون مثال بیضا مثال همایون شرف اطلاع حاصل گردانند مانع و مزاحم آنجماعت نشده

گذارند که بخاطر خواه خود از هر صوب که خواهند ببلاد قلمرو خدیوانی آمد و رفت و در هر خصوص بشروح پروانچه مقدس نواب گیتی ستان و عهد- نامه مطاع مزبور عمل نمایند و درین ابواب قدغن دانسته در عهده شناسند و چون فرمان جلی الشان بتوقیع وقیع رفیع منیع اشرف اعلی مزین و محلی گردد معتبر و معتمد دانند. تحریراً فی شهر رجب المرجب سنه ۱۱۲۷

= ۶ =

سواد فرمان شاه سلطان حسین^۱

یا اعلی

مهر مهر آثار نواب کامیاب اشرف اقدس که در مهر مذکور قلمی شده که بسم الله الرحمن الرحیم کمترین کلب امیر المؤمنین سلطان حسین . حکم جهان مطاع شد آنکه رفعت و معالی پناه زبده الاشباه موسو پدیری قونسل فرنسه بشفقت شاهانه سرافراز گشته بداند که آنچه در باب توقع پادشاه و الاجاه بلند بار گاه فرنسه از نواب همیون مادر خصوص قبول قرار دادی که قبل از این و کلاء پادشاه سابق بامحمد رضا بیگک ایروانی در حین سفارت مشارالیه نموده اند بعالیجاه وزیر دیوان اعلی اظهار نموده بود بعرض اقدس رسانید و توقع مزبور را مقرون بانجاح و قبول فرمودیم که در ازای آن بتمشیت بعضی امور معینه که رأی عالم آراء تعلق بدان گرفته اقدام نمایند . مقرر فرمودیم که رفعت و معالی پناه محمد رحیم بیگ بعنوان ایلچی گری روانه آنصوب شده بعد از تقدیم مراسم آهتیت جلوس آن پادشاه و الاجاه در استحکام بنای دوستی قدیم امری را که رأی عالم آراء بدان تعلق گرفته بیادشاه و الاجاه مذکور اظهار کرده و ضابطه منقحه نیز در باب سودا و معاملات منسوبان طرفین

۱- برگ ۲۱ جلد ۱۷ اسناد و مکاتبات سیاسی ایران در بایگانی وزارت خارجه

فرانسه .

مشخص و معین نماید که امور نا ملایم من بعد واقع نشده نزاعی در معاملات فیما بین و کلا و منسوبان طرفین واقع نشود و درین بین مانعی سبب طغیان بعضی از یاغیان بهم رسیده ارسال مشارالیه بتعویق افتاد می باید که آن زبده الاشباه محبت‌های گوناگون نواب کامیاب همایون و تعیین ایلچی را جهت امور مربوط به آن پادشاه و الاجاه قلمی و اعلام نماید که بعد از رفع مانع مزبور انشاء الله تعالی ایلچی مذکور روانه آنصوب گشته مقتضای رأی عالم آرای اقدس را در باب تشییت امر مزبور بایشان اظهار خواهد نمود که بتمشیت آن پردازند و ضابطه معاملات رانیز بر نهج صواب معین و مستحکم خواهد نمود که از آنقرار کارکنان آن پادشاه و الاجاه معمول داشته از این طرف نیز موافق ضابطه قرار دادند که استمرار یابد. تحریر آفی رجب المرجب سنه ۱۱۳۴

=V=

فرمان شاه سلطان حسین^۱

محل مهر شاه

حکم جهانمطاع شد آنکه نایب فارس عالیجاه اخوی مخلص بلاشتباه سردار لشکر نصرت نشان و بیگلربیگی کل فارس و عمال دارالعلم شیراز بشفقت شاهانه سرافراز گشته بدانند که در اینوقت رفعت و معالی پناه زبده الاشباه موسو پدری قونسل فرنسه بعرض رسانید که خانه که در شیراز از سرکار دیوان بمشارالیه داده اند کوچک است و استدعای خانه وسیعتر نموده می باید بعد از اطلاع بر مضمون رقم مطاع خانه دیگر که اوسع از خانه سابق باشد بمشارالیه

۱- اصل سند در برگ ۲۵ جلد ۱۷ اسناد و مکاتبات سیاسی ایران در بایگانی وزارت خارجه فرانسه.

بدهند که در آنجا سکنی نماید و درین باب قدغن دانسته از فرموده تخلف نوزند و در عهده شناسند^۱. تحریر آفی رجب المرجب ۱۱۳۴

=A=

فرمان شاه سلطان حسین در باره آزادی بازرگانی فرانسویان^۲

حکم جهانمطاع شد آنکه چون درین وقت رفعت و معالی پناه زبده الامثال موسو پدیری قونسل فرنسه بمرض رسانیده پادشاه و الاجاه خورشید کلاه فرنسه خواهش دارد که تجار فرنسه هر قسم متاع از هر جا که بایران آورند و از کرمان و شیراز و سایر ممالک محروسه به حال خود برند هر گاه نشان و علامت از سرکار پادشاه و الاجاه مزبور داشته باشند بموجب قرار دادی که و کلاه پادشاه مزبور بامر حرم محمد رضا بیگ ایروانی در حین سفارت نموده بودند عشور و خروج و راهداری و سایر مالیات دیوانی باز یافت نشود و در هر ولایت که دیریکتور و قونسل معتمد از جانب پادشاه مزبور خواهد توقف نماید خانه از سرکار خاصه شریفه جهت او تعیین و در آنجا ساکن نمایند و ازارانه و کلمه چیان و هنود دلال و صراف ایشان مطالبه جزیه و سرانه نشود و احدی مزاحمت خلاف حساب به آن جماعت نرساند و از جانب پادشاه مزبور عرض نمود که این معنی باعث حصول انتفاعات جهت سرکار طرفین خواهد بود و سفاین ایشان آماده شده منتظر صدور فرمان پادشاهی درین ابواب اند که بعد از صدور روانه ایران شوند و در باب سفارش و خواهش پادشاه و الاجاه مزبور نوشته به عالیجاه وزیر دیوان اعلی تسلیم و عالیجاه مشارالیه اوامر اقدس را بزرده -

۱- در پشت فرمان محل مهر : افوض امری الی اله محمد تقی

۲- اصل این سند در بایگانی وزارت خارجه فرانسه در برگ ۲۷ جلد ۱۷ اسناد و

مکاتبات سیاسی ایران ضبط است و در بالای فرمان مهر شاه سلطان حسین .

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

الاشباه مزبور خاطر نشان نموده بنابراین جمیع مستدعیات مزبور را بانجاح مقرون و مقرر فرمودیم که بیگلربیگیان و حکام و عمال و ضابطان و مستأجران و راهداران در هر باب بشروح مزبوره فوق عمل نموده از مضمون مسطور تخلف جایز ندارند و آنچه نسبت بسرکار پادشاه و الاجاه فرسه داشته باشد دست انداز و زیاده‌تی نکرده جبر و تعدی بمنسوبان پادشاه مزبور ننمایند و بهیچوجه من الوجوه مانع و مزاحم ایشان نشوند و گذارند که برفاه حال بلوازم تجارت و انجام مهمات پادشاه و الاجاه مزبور قیام نمایند و در عهده شناسند. تحریراً فی شعبان المعظم سنه ۱۱۳۴.

= ۹ =

فرمان شاه سلطان حسین درباره

بازرگانی فرانسویان^۱

بسم الله الرحمن الرحيم

موضع مهر مبارك اشرف اقدس

کمترین کلب امیر المؤمنین سلطان حسین

حکم جهانمطاع شد آنکه زبده الامثال موسو پدیری قونسل فرسه به شفقت شاهانه سرافراز گشته بدانند که چون بمرض رسانیده بود که جماعت فرسه سفاین خود را آماده و مهیا ساخته منتظر صدور رقم اشرف در باب قبول تمنیات پادشاه و الاجاه فرسه‌اند، لهذا بموجب استدعا رقم اشرف علیه شرف صدور یافت. چون ممکن است که در حین ورود ایشان بعضی دشمنان در روی دریا بوده باشند که دفع ایشان ضرور باشد و در درگاه معلی تویجیان

۱- اصل این فرمان در جلد ۱۷ برک ۳۳ اسناد و مکاتبات سیاسی ایران در بایگانی وزارت امور خارجه فرانسه ضبط است.

صاحب وقوف و تمشیت بعضی خدمات ضرور شود می باید به و کلاه و کارکنان سرکار پادشاه منصور که در بنادر و سفاین اند اعلام نماید که در حین ورود سفاین هرگاه از اینمقوله امور به ایشان اظهار و خدمات رجوع شود به مقتضای دوستی که از قدیم الایام با پادشاه و الاجاه مزبور در میان است بلا توقف به عمل آورده در دفع دشمنان و تمشیت خدمات این دولت ابد مدت تعویق و تأخیر و مسامحه جایز ندارند و در عهده شناسند . حرراً فی شهر شعبان المعظم سنه ۱۱۳۴

پایان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

چهار سند تاریخی و فرمان

مربوط به دوره صفویه

از

دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی

پرتال جامع علوم انسانی

در این بخش :

- ۱- فرمان شاه سلطان حسین بتاريخ شعبان ۱۱۰۹ قمری در باره اولاد الهوردی بیگ
- ۲- فرمان شاه سلطان حسین بتاريخ ۱۱۱۳ قمری راجع به حقوق پیری بیگ بایبوردی
- ۳- فرمان شاه سلطان حسین بتاريخ ۱۱۱۴ قمری راجع به حقوق پیری بیگ بایبوردی
- ۴- فرمان شاه سلطان حسین بتاريخ ۱۱۲۲ قمری در باره تیول و حقوق پیری بیگ بایبوردی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

مقدمه

مجله بررسیهای تاریخی با چاپ و انتشار فرامین قدیمه که حقا تهیه و بدست آوردن آنها خالی از سعی و زحمت نمیشد خدمت بارزی بتاریخ ایران نموده است و هر گاه این رویه و عمل ادامه یافته و از گوشه و کنار مملکت فرامین و ارقام قدیمی که متأسفانه قسمت اعظم آنها از بین رفته و بندرت در خانواده های قدیمی پیدا میشود، جمع آوری و عکس برداری شده نسخه های آن در مراکز معتبر فرهنگی و بایگانی عمومی نگاهداری شود علاوه بر محسنات بی شماری که دارد، کلکسیون مهمی خواهد بود که نکات و دقایق وقایع تاریخی را بیش از پیش روشنتر خواهد ساخت.

این نکته غیر قابل انکار است که ارزش و اهمیت فرامین و ارقام از لحاظ علاقه و مالکیت آنها نیز قابل توجه است زیرا هر چند تمام این اسناد از نظر قدمت و موضوع جالب و جنبه تاریخی دارند لکن آن قسمت از فرامین و ارقام که تعلق بیک خانواده معین داشته و دنباله آن مثلا از عهد صفوی تا امروز با تغییر چندین سلسله و سلطنت ادامه و پیوستگی دارد و اصالت آن معلوم و محرز باشد ارزش دیگر دارد و خوشبختانه یک مقداری فرامین و ارقام ذی قیمت از عهد صفویه تا امروز متعلق بخانواده بایبوردی در دسترس مآقرار گرفته که ضمن شرح مختصری از سوابق خدمت آنها که برای روشن شدن سابقه ضرورت دارد عکس و متن چهار تا از آنها را در این مجله درج مینمائیم.

سابقه - آنچه خلاصه التواریخ و احسن التواریخ و عالم آراء مینویسد : بایبوردیها طایفه ای در مغرب آراغات بودند که آنها را از لحاظ شهرت محل روملونی می گفتند. در بدو خروج شاه اسماعیل اول صفوی از آذربایجان و ورود او به آراغات قراجه الیاس جد بزرگ این خاندان بسال ۹۰۵ هجری قمری

با چند هزار نفر تبعه و کسان خود بشاه اسماعیل پیوسته و مورد مرحمت و محبت شاهانه قرار گرفته در عداد طوایف قزلباش درآمد و در تشکیل امپراطوری صفوی جانفشانی نموده است .

پس از او پسرش قره خان سلطان در زمان شاه طهماسب اول والی ایروان و آن نواحی و سرحددار روم بوده که در این اوقات بواسطه جنگ و کشتار با قشون روم (عثمانی) که قره خان سلطان با چهار هزار سوار خود هفت هزار قشون عثمانی را در ناحیه ارزروم یا ارزروم بکلی مغلوب و قارومار نمود. پس از این وقایع در حدود سال ۹۸۴ هجری قمری قره خان سلطان از نظر مصالح مرزی و مملکتی با امر شاه طهماسب با ایل و تبار خود مجبور بترك ناحیه آرات شد و از طرف دولت منطقه ارسباران و دامنه های سیلان برای سکونت آنها تعیین و از طرف شاه طهماسب حکومت ارسباران بایشان واگذار گردید و آنان دهات زیادی در اطراف اهر خریدند یا خود ایجاد واحداث نمودند که هنوز هم اغلب دهات اطراف اهر باسم بانیان آنها که خوانین و بیگزادگان بایبوردی بوده اند باقی و موجود میباشد.^۱

خدمات دولتی این خانواده همینطور تا جنگ هرات (۱۲۷۲ هجری قمری) ادامه داشته که مرحوم حسین مسرور نویسنده ده نفر قزلباش هفده سال پیش ضمن اشاره بخدمات این خانواده در عهد شاه عباس کبیر وجود حسن خان سرهنگ بایبوردی را در خدمت سلطان مراد میرزا حسام السلطنه فاتح هرات که عکس فرمان آنها در جای خود درج خواهد شد متذکر شده است

باینکه بنا بنوشته تواریخ مشروح صاحب منصبان بزرگی از این دودمان در دربار شاه اسماعیل و شاه عباس و غیره بوده اند و قطعاً فرامین و رقمانی داشته اند متأسفانه فرامین آنها از بین رفته است و فقط چند طغرا از اوایل سلطنت شاه سلطان حسین که هنوز تمام قفقاز و گرجستان و ترکستان و افغانستان در سلطه او بود باقی مانده که ذیلاً چهار تا از آنها از نظر خوانندگان محترم میگذرد:

فرمان تاریخ شعبان ۱۱۰۸ هجری قمری - راجع بحقوق و رتبه آقائی
اولاد الهوردی بیگ بایبوردلو

۱- به تاریخ ارسباران تألیف سرهنگ بایبوردی رجوع کنید.

فرمان تاریخ شوال ۱۱۱۳ هجری قمری - راجع بحقوق پیری بیگ از نواب
 حقوردی بیگ بایبیردلو بتصدیق تیمورخان بیگ بایبیردلو
 فرمان تاریخ ۵ محرم ۱۱۱۴ هجری قمری - راجع بحقوق پیری بیگ قورچی
 باشی حقوردی بیگ بایبیردلو بتصدیق تیمورخان بیگ بایبیردلو
 فرمان تاریخ ۱۱۲۲ هجری قمری - راجع بحقوق ومحل قبول پیری بیگ
 از نواب نجفقلی بیگ بایبیردلو
 اصل این فرمانها متعلق به سرکار سرهنگ بازنشسته ارتش بایبوردی است
 که معظم له وعده داده اند فرامین و رقعهها واسناد دیگری را که در خانواده خود
 دارند بتدریج برای استفاده عموم در اختیار ما و مجله بررسی های تاریخی
 بگذارند.^۱

= ۱ =

هو

خاتم سلطنتی بشکل مربع تاجدار
 صاحب ملک سلیمان سلطان حسین
 مهر دیوان

از ابتداء سنه اودی ثیل مطابق ۱۱۰۸ پیری بیگ^۲ ولد کلبعلی را که
 از جمله جمعی است که در سفر خیر اثر خراسان حاضر بوده و اسم مشارالیه
 در نسخه محمد بیگ نایب عالیجاه سردار سابق خراسان بدرگاه معلی
 فرستاده در تحت عوض نواده الهویردی بیگ یوزباشی بایبیردلو که حال رفعت پناه
 حقویردی بیگ ولد او یوزباشی است بوده داخلست در عوض اولتان بیگ
 ولد حقنظر بیگ که در عوض حقنظر بیگ یوزباشی بایبیردلو ملازم و بعد
 از آن در سلك آقایان منتظم گشته ومتوفی شده در سلك قورچیمان عظام تأمین

۱ - مجله بررسی های تاریخی از این لطف بی شایه سرکار سرهنگ بایبوردی سپاسگزار است.
 ۲ - پیری بیگ پسر کلبعلی بیگ و او پسر مهدیخان بیگ و او پسر شاه نظر سلطان
 می باشد (از فرمان ۱۰۸۳ قمری شاه سلیمان صفوی)

رفعت پناه یوزباشی مزبور مفلسک و مبلغ هشت تومان تبریزی موجب که در وجه متوفی مذکور در ایامی که در سلک آقایان برقرار و مقرر بوده در وجه مومی الیه شفقت و مرحمت فرموده ارزانی داشتیم مستوفیان عظام کرام دیوان اعلیٰ رقم این دستخط را در دفاتر خلود ثبت نموده سال بسال بدستور امتثال و اقران تنخواه دهند مقرر آنکه در امضار سانحه سواره مکمل یراق حاضر شود و در عهده دارند فی شهر شعبان المعظم ۱۱۰۹

=۲=

هو

الملك لله

خاتم سلطنتی بشکل دودایره

بنده شاه ولایت حسین

۱۱۱۳

وسط دودایره اسامی چهارده معصوم

فرمان همایون شد آنکه رعایای قریه اسنور ناحیه کندوان کرهرود از ابتداء ثیلان ثیل مبلغ شش تومان تبریزی از بابت مالو جهات و وجوهات که ثبت رسد همه ساله قورچیان مذکور ذیل باقیست در وجه موجب همه ساله پیری بیگ ولد کلعلی بیگ نایب رفعت پناه حقویردی بیگ یوزباشی بایبردلو که از سرکار قورچی نوشته اند^۱ که ساکن آذر بایجان و بسفری مأمور نشده و وجه استدعا داخل مبلغ سی و شش هزار تومان و کسری است و تیمورخان بیگ یساول قور بایبردلو تصدیق حضور او و عالیجاه قورچی باشی تجویز نموده حسب الظاهر مقرر دانسته سال بسال از قرار تصدیق دفتر قورچی و توجیه رسانند و از قرار قبض بخرج مجری دانند و در عهده شناسند.

شوال ۱۱۱۳

۱ - شرح وجوهات باسیان است.

=۴=

هو
الملک للهخاتم سلطنتی بشکل دو دایره
بنده شاه ولایت حسین

۱۱۱۳

وسط دو دایره اسامی چهارده معصوم

فرمان همایون شد آنکه رعایای محال مزبوره ضمن از ابتداء سنه یونیت قیل مبلغ یکم هزار و چهار صد و شصت دینار نقد و مقدار سه خروار و پنجاه من جنس از بابت مالوجهات و وجوهات بشرحی که در ثبت اسم هر یک نوشته شده در وجه مواجب همه ساله پیری بیگ ولد کلبعلی قورچی باشی رفعت پناه حقویردی بیگ یوز باشی بایبردلو که از سرکار قورچی نوشته اند که وجه مزبور داخل مبلغ سی و شش هزار تومان و کسری است و تیمورخان بیگ یساول قور تصدیق حضور مشارالیه و عالیجاه قورچی باشی تجویز نموده حسب الظهر مقرر شد سال بسال از قرار تصدیق دفتر قورچی و توجیه، برسانند و از قرار قبض بخرج مجری دافند و در عهده شناسند فی شهر محرم الحرام سنه ۱۱۱۴

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مرکز مطالعات و تحقیقات اجتماعی

هو
الملک للهخاتم سلطنتی بشکل دو دایره
بنده شاه ولایت حسین

۱۱۱۳

وسط دو دایره اسامی چهارده معصوم

فرمان همایون شد آنکه چون در اینوقت پیری بیگ ولد کلبعلی

(۷)

بیگ نایب نجف‌قلی بیگ یوزباشی بایر دلو به‌رض رسانید که موجب مومی-
الیه برات است و قدری از بابت مالوجهات محالز بوره بهمه ساله جماعت مذکور
مقرر است و ایشان رضاناچه داده‌اند که محال مزبور بهمه ساله مومی الیه
مقرر گردد

آله ان امر که بهمه ساله جماعت مذکور مقرر است
بهل- اهل و غیره
کلعلی بیگ نواده شاه نظر سلطان پنجهزار و چهارصد دینار
پنجملی بیگ پنجهزار و چهارصد و هشتاد و سه دینار
بهل اهل که بهمه ساله کلعلی بیگ مقرر است
ترا که تملو که بهمه ساله تیمورخان بیگ مقرر است نهصد دینار

و در باب ادعای خود رضاناچه معتبر بمهر جمیل ابراز و استدعا نمود
که محال مزبور به موجب رضاناچه بهمه ساله مومی الیه مقرر گردد و از سرکار
قورچی آذربایجان تصدیق نموده‌اند که مومی الیه از جمله مأمورین خراسان
که در معسکر عالیجاه تفنگچی آقاسی و سردار خراسان حاضر شود و
حسب التعلیقچه عالیجاه قورچی باشی بجهت تحصیلداری مرخص شده و مبلغ
هفت تومان تبریزی موجب و از آنجمله برین موجب همه ساله باشد و تعیین
یافته^۲ و برین موجب از بابت محالز بوره استدعائی بهمه ساله جماعت مذکور
مقرر است که رضاناچه داده‌اند که بهمه ساله پیری بیگ مزبور مقرر گردد
و عالیجاه قورچی باشی تجویز نموده بنا بر این از ابتداء تنگوزئیل مبلغ سه هزار
و پانزده دینار و مقدار پنججاه من جنس از بابت مالوجهات محالز بوره معینه
همه ساله جماعت مذکور به موجب رضاناچه حسب الظهر بهمه ساله مشار الیه
مقرر فرمودیم که سال بسال از قرار تصدیق سرکار قورچی و توجیه، برسانند و
قرار قبض بنخرج مجری دارند و در عهده شناسند فی شهر ربیع الاول ۱۱۲۲

پایان

۱ - مقادیر نقد و جنس به اعداد سیاق نوشته شده است.

۲ - در اینجا چند قلم به سیاق نوشته شده است.

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی